

บันทึกคน (อยาก) ทำเกษตร # 1

จากเมืองสู่ท้องทุ่ง ความจำเป็นของ “นวัตกรรม”

หลายครั้งที่คนถามฉันว่า ทำไมมาทำเกษตร...?

ฉันมักตอบไปตามความคิดในชั่วขณะนั้น บ้างก็ตอบว่าเพราะเป็นอาชีพอิสระ (ซึ่งไม่จริงเสียทีเดียว) บ้างก็ว่าเป็นชีวิตที่ง่ายงาม (แต่บางวันก็เหนื่อยจนไม่มีเวลามองความงามรอบตัว) บ้างก็ว่าเป็นความสุขที่แท้กว่าชีวิตในเมืองใหญ่ ไม่ต้องเจอรถติด ไม่ต้องตื่นเช้านอนดึก ไม่ต้องกินอาหารข้างทางแบบซ้ำๆ ทุกวัน ฯลฯ

ต่อเมื่อฉันได้นั่งคิดถึงคำตอบอย่างจริงจัง ก็พบว่าสาเหตุที่ชักนำให้ฉันเลือกเดินบนเส้นทางสายเกษตรกรรม เกิดจากหลายปัจจัย...

อย่างแรกที่สุดคือ ฉันไม่อยากใช้ชีวิตส่วนใหญ่จนเกษียณในเมือง (แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าชีวิตในเมืองจะดี หรือด้อยกว่าชีวิตแบบอื่นๆ ในทางกลับกัน สังคมจำเป็นต้องพึ่งพาคนทำงานในเมือง เพราะคนเหล่านี้คือส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยรวม และเป็นกลไกสำคัญยิ่งต่อการสนับสนุนการผลิตในภาคเกษตรกรรม)

สาเหตุถัดมาคือ ฉันเชื่อไปแล้วว่าการทำเกษตรในแบบที่เรียกว่าเกษตรกรรมยั่งยืน สามารถทำได้จริง ทำแล้วดี สร้างรายได้ให้พอเลี้ยงตัวเองได้ ซึ่งความเชื่อส่วนนี้ล้วนมาจากการได้รับรู้ข้อมูลตัวอย่างมากมาย ทั้งจากการไปเห็นด้วยตา หรือ ได้รับการบอกเล่า ได้รับฟังจากสื่อหลากหลายรูปแบบ (และฉันก็เพิ่งรู้ว่าสิ่งที่เห็นหรือได้ฟังเป็นเพียงบางส่วนของทั้งหมด ดังเช่นปลายยอดภูเขาน้ำแข็ง เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จได้นั้นมีอะไรหลายอย่างเบื้องหลังที่เราไม่รู้ จนกว่าจะได้ลงมือจริงๆ)

และสาเหตุสำคัญอีกส่วนคือ ฉันพอจะมีโอกาสและมีต้นทุนในระดับหนึ่งที่พอจะลงมือทดลองทำเกษตรได้

เวลาคนมาถามว่าจะเริ่มต้นทำเกษตรอย่างไร ฉันจึงมักถามกลับไปว่ามี “ที่ดิน” แล้วหรือยัง?

เมื่อไม่มีที่ดิน ความคิดทำเกษตรก็ยากขึ้น ปัจจัยที่ดินจึงเป็นอุปสรรคสำคัญของคนเมืองที่ไม่ได้มีฐานครอบครัวทำการเกษตร ส่วนคนที่ปลูกหลานเกษตรกร มีไร่นาอยู่ที่ชนบท ก็สบายใจไปเพราะหนึ่ง

แต่นั้นแหละ ถ้าพยายามจริงๆ ก็คงชวนหาหาที่ดินมาสักแปลงจนได้ คำถามที่ตามมาคือ แล้วจะเริ่มต้นอย่างไร ปลูกอะไร ตอนไหน แล้วไปขายใคร?

ถ้าตอบให้กับคนที่ต้องการทำเกษตรเป็นงานอดิเรกหรืออาชีพเสริม ก็คงตอบได้ว่า ปลูกอะไรก็ได้ที่ชอบกิน ปลูกตอนไหนก็ได้ที่มีเวลา (ยกเว้นพืชบางอย่างที่ต้องดูฤดูกาลประกอบด้วย) ส่วนเรื่องขายยังไม่ต้องคิด เหลือกินก็ไปแจกเขา ถ้าเหลือมากเข้าจริงๆ มันจะคิดได้เองว่าจะเอาไปขายหรือแปรรูปทำอะไรต่อไป

แต่ถ้าคนถามเป็นคนที่ตั้งใจเอาการเกษตรเป็นอาชีพหลักที่ต้องอยู่กับมันให้ได้ ฉันคงไม่กล้าให้คำตอบแบบสูตรสำเร็จ เพราะแต่ละคนมีปัจจัยเงื่อนไข ความถนัดและสภาพแวดล้อมต่างกัน เท่าที่นึกออก สำหรับฉันแล้วการทำเกษตรในยุคสมัยนี้โดยเฉพาะในแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืนมีเรื่องที่ต้องสนใจสามสี่อย่าง

อย่างแรก เป็นเกษตรกร มันต้องใช้แรงงาน จะมากจะน้อยก็ตาม ก็ต้องมีโอกาสไปอยู่กลางแจ้งแดดกลางแจ้งฝน ดังนั้น คนที่เริ่มต้นทำเกษตรเมื่ออายุมากหรือสุขภาพไม่ค่อยดีก็อาจลำบากสักหน่อย (แต่ก็พอมีตัวช่วยได้)

ถัดมา การทำเกษตรมันต้องมีแหล่งน้ำ หรือ ไม่ก็ต้องจัดหาน้ำมาใช้ให้เพียงพอ การเพาะปลูกที่อาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพออีกแล้ว (เรื่องน้ำเป็นเรื่องใหญ่ และจะยิ่งสำคัญมากขึ้นทุกวัน)

การทำเกษตรแบบไม่ขาดทุน เราต้องทำต้นทุนการผลิตให้น้อยที่สุด และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้มากที่สุด หมดยุคการทำเกษตรแบบพื้นที่ใหญ่ๆ ขายได้เงินเยอะๆ แต่หักโน้นหักนี้แล้วกลับไม่เหลือกำไร

นอกจากนี้ ความเป็นสังคมออนไลน์ทำให้เราสามารถเข้าถึงข้อมูลองค์ความรู้ด้านการเกษตรอย่างง่ายดาย (อยากรู้อะไรพิมพ์ถามกูเกิ้ลก็ได้ เพียงแต่ต้องคัดกรองความรู้ที่ได้รับมาอย่างระมัดระวังสักหน่อย) ใครที่สามารถนำความรู้มาปรับใช้กับตนเองได้ดีก็เป็นตัวช่วยที่สำคัญยิ่ง

และทั้งสามสี่อย่างข้างต้น ฉันว่ามันเชื่อมโยงไปเรื่องเดียวกัน คือ เป็นเกษตรกรรมยั่งยืนต้องนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมทางการเกษตรมาใช้เป็นเครื่องมือให้เหมาะสมกับตนเอง ไม่ว่าจะป็นนวัตกรรมช่วยทุ่นแรงงาน การจัดการน้ำ การลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เป็นต้น เรียกว่า ต้องรู้จัก รู้เลือก และรู้ปรับใช้นวัตกรรมได้

แต่ทุกวันนี้ นวัตกรรมก็มีมากเหลือเกิน อะไรที่จะเหมาะสมกับเรา...

ถ้าตอบในมุมมองของคนทำเกษตรกรแบบรายย่อย ที่เน้นการผลิตในพื้นที่ไม่มากนัก แต่เน้นความหลากหลายและความเกื้อกูลกันในแปลง นวัตกรรมที่เหมาะสม น่าจะหมายถึง

นวัตกรรมที่...ใช้แก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการได้ดี (ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเล็กๆ หรือใหญ่ๆ ก็ได้)

นวัตกรรมที่...ไม่จำเป็นต้องสมบูรณ์แบบ ไม่จำเป็นต้องใหม่ หรือ ไม่เคยมีใครคิดมาก่อน

นวัตกรรมที่...ใช้เงินลงทุนน้อย หรือ ในราคาที่สมเหตุสมผล

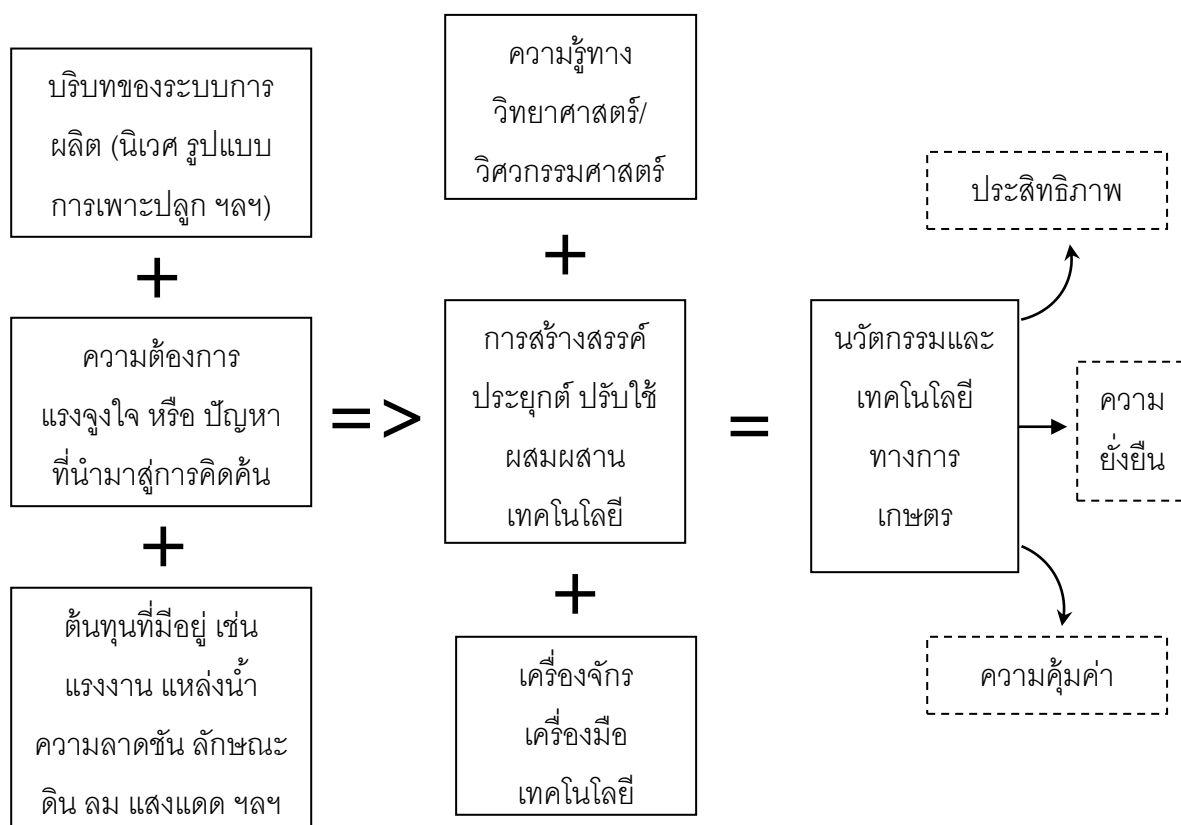
นวัตกรรมที่...สามารถทำเองได้และเป็นแบบอย่างให้คนอื่นนำไปต่อยอดขยายผลได้

นวัตกรรมที่...เน้นการพึ่งตนเอง สนับสนุนความยั่งยืน อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ซึ่งการหยิบยกนวัตกรรมตัวไหนขึ้นมาใช้นั้น ต้องเริ่มต้นพิจารณาบริบทการผลิตของเราเองก่อน เรามีความต้องการอะไร หรือ เจอปัญหาอะไร แล้วเรามีต้นทุนอะไรอยู่แล้วบ้าง

ส่วนการปรับใช้ เราอาจต้องเข้าใจหลักการพื้นฐานบางประการของนวัตกรรมที่เลือกสักเล็กน้อย เพื่อให้การนำมาใช้มีความเหมาะสม นวัตกรรมบางอย่างก็ใช้ไม่ได้กับทุกสถานการณ์ นวัตกรรมบางอย่างต้องพิจารณาความเหมาะสมในเชิงวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากคิดจะพัฒนาต่อยอดนวัตกรรมขึ้นใช้เอง ยิ่งต้องเข้าใจหลักการและหัวใจของการทำงานเพื่อนำมาดัดแปลง

เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้แล้ว การจะสรุปว่าเหมาะสมหรือไม่ ควรดูอย่างน้อยสามด้านคือ ใช้แล้วมีประสิทธิภาพมากขึ้นหรือไม่ (เช่น เหนื่อยน้อยลง ทำงานให้เร็วขึ้น ได้ผลผลิตมากขึ้นหรือเปล่า ฯลฯ) ใช้แล้วคุ้มหรือไม่ กับเงินทองและเวลา ที่ลงไป (หากไปใช้วิธีอื่นจะคุ้มกว่าหรือเปล่า) และมันมีความยั่งยืนแค่ไหน สามารถใช้ได้สักกี่ครั้ง หรือสามารถปรับใช้กับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหรือเปล่า คือ มีความยืดหยุ่นการใช้งานแค่ไหน เป็นต้น

ที่สำคัญ การนำนวัตกรรมทางการเกษตรมาใช้ ต้องอยู่บนฐานความรู้ความเข้าใจ ไม่ใช่ใช้ต่อๆ กันมาโดยไม่รู้สาเหตุ ต้องพิจารณาก่อนว่าเราจำเป็นต้องใช้นวัตกรรมตัวนี้เพียงใด รวมทั้งควรพัฒนาปรับแต่งการใช้งานอย่างไม่หยุดนิ่ง

ถึงที่สุดแล้ว นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีต่างๆ ก็เป็นเพียงเครื่องมืออันหนึ่งสำหรับช่วยเหลือเกษตรกรที่ต้องการทำการเกษตร (โดยเฉพาะในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ที่มีการใช้แรงงานและต้องการความเอาใจใส่ในการผลิตมากกว่าระบบเกษตรเชิงเดี่ยวทั่วไป ที่เน้นใช้เครื่องจักรเครื่องมือขนาดใหญ่ หรือ ใช้การจ้างคนอื่นมาทำงานแทน) การจะทำเกษตรกรรมแล้วประสบความสำเร็จหรือไม่ จึงขึ้นกับปัจจัยอื่นๆ อีกมากมาย

ทั้งนี้ นวัตกรรมที่เราเลือกใช้ ก็มักสะท้อนความคิดความเชื่อของเรานั้นเอง หากเชื่อเรื่องความพออยู่พอกิน การพึ่งตนเอง ความยั่งยืน เครื่องมือเครื่องมือที่ใช้ก็เป็นไปในลักษณะเรียบง่าย ไม่แพง ผลิตใช้ได้เอง หากมีการลงทุนก็มักอยู่บนความสมเหตุสมผล เป็นต้น

จะว่าไปนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อระบบเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่มักมีความคิดเบื้องหลังที่มาที่ไป แฝงอยู่เสมอ...เชื่อฉันมั๊ย?

+++++